

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

Izhaja dvakrat na mesec

Cena Din 3—

Marij Kogoj

Prištevajo ga k slovenskim modernistom. Da, nekateri celo k najekstremnejšim. Našo literaturo je obogatil z marsikaterim, tudi zelo pomembnim delom. Je jako plodovit in se udejstvuje kot komponist v vseh panogah in glasbenih oblikah. Napisal je veliko število samospevov, zborov, klavirskih skladb, veliko dvojno in trojno fugo itd. Par let je delal na svoji operi „Črne maske“, katero je začel komponirati leta 1924. Takrat mu je namreč naročila gledališka uprava, da naj napiše za vprizoritev Andrejeva drame „Črne maske“ scensko muziko. Do te vprizoritve ni prišlo, a Kogoja je drama tako navdušila, da je sklenil porabiti besedilo slavnega ruskega pisatelja ter napisati izvirno opero. Z delom je bil gotov leta 1927. ter ga je kmalu izročil gledališki upravi, ki je delo sprejela in ga tudi prinesla na oder. Opera je pravzaprav ogromno delo, saj obsega orkestralna partitura 815 strani. Je pa tudi izredno težka ter stavi na izvajaľce velike zahteve.

Marij Kogoj je bil rojen leta 1895. v Trstu, obiskoval je gimnazijo v Gorici, med svetovno vojno pa Akademijo za glasbo in vprizarjajočo umetnost na Dunaju. Od leta 1918. dalje živi v Ljubljani kot skladatelj in korepetitor Narodnega gledališča v Ljubljani.

Črne maske

Prva slika. (Dvorana vojvode Lorenza.)

V gradu vojvode Lorenza se vršijo zadnje priprave za maskerado. Že prve maske, ki se pojavijo, pa presenetijo Lorenza s tem, da nobene ne spozna. Ko jim Lorenzo daje svoj grad na razpolago, poudarjajo, da je grad itak njihov. Iz besed, ki jih govorijo, je razvidno, da predstavljajo prišleci vojvodove misli in lastnosti. Z obzirnim nasmehom gleda Lorenzo, kako opravljajo njegovo ubogo srce. Pokaže se mu v viziji kraljica v objemu konjskega hlapca, da se Lorenzo zgraža. Končno hoče z muziko spraviti družbo iz tega pretiranega stanja, a tudi to se mu ne posreči. Pesem se spremeni v himno Satanu. Lorenzo se zaklinja, da je to samo prevara, kako bi tudi mogel kaj takega pisati on, sin križarja. Tedaj pa mu maska vrže v obraz vprašanje, ali morda ve, čigav sin je.

Druga slika. (V biblioteki.)

Lorenzo začne premišljati: »kaos spakedranih lastnosti naj bo moje srce? Odkod te slabosti, če je bil moj pokojni oče tako dober kakor pripovedujejo?« In vsili se mu vprašanje: »Morda pa to res ni bil pravi oče! V biblioteki hranijo domačo kroniko. Tja pojdem in se prepričam.« Gre takoj v biblioteko. Pri prebiranju orumenelih listov naleti na odlomek, ki trdi, da se je med tem, ko je bil njegov oče v Palestini, njegova mati seznanila s konjskim hlapcem. »Čigav sin sem tedaj,« se vpraša Lorenzo. »Sin križarja, ki je vso svojo kri oddal Gospodu, ali sin umazanega konjskega hlapca, ki je okradel svojega gospoda med molitvijo?« Okraden je najsvetejšega, kajti mati mu je bila vse. Kaj naj stori sedaj? Ali naj obupa nad življenjem? Ne, s tem ne pride nikamor. Tradicija rojstva mora zanj izgubiti svoj pomen, strgati je treba vse vezi na to ničvredno življenje: ubiti je treba starega Lorenza in ustvariti novega. Ta misel pride poosebljena v drugem Lorenzu na oder. Pred našimi očmi se odigra kratka borba med obema Lorenzoma. Prejšnji Lorenzo pade.

Tretja slika (Dvorana vojvode Lorenza)

je ponazorjenje duševnega napora, ki ga ima Lorenzo, preden pride po započeti poti k resnici človeške duševnosti. Prejšnje misli ga še vedno skušajo povleči v prejšnji tir. Moč demona raste; zdi se, da zmagajo zle sile, črne maske naskakujejo, svetloba se bije s temo. Kakor da je zmagala tema, pograbijo črne maske trobente in trobije

zmago demona. Lorenzo je prišel s prebodenim srcem v dvorano in zadivljen gleda ta boj. Novo spoznanje pa je dobilo novo moč. Moč, storiti to, kar hoče.

Četrta slika. (Katedrala.)

Vsi se poslavljajo od umrlega Lorenza. Samo dvorni norec Ecco ne. Ves čas je sledil vojvodi v njegovem doživetju in zbudila se je v njem želja, slediti in pomagati mu. Njegova zvesta vdanost do vojvode preokrene tudi njegovo dušo. Vidi, da vojvoda rabi pomočnika, vidi, kaj ga vse ovira in sklene postati njegov ogenj, zažgati grad in tako uničiti njegovo okolico. Tako bo Lorenzo prost.

Peta slika. (Dvorana vojvode Lorenza.)

Lorenzo se vedno bolj obrača v svojo notranjost. Vedno manj ga zanima njegova okolica. Ostala je le še lahka obzirnost, s katero je vedno občeval z ljudmi. Njegova odsotnost se domačim zdi simptom bolezni. Njegovo oko je tako močno koncentrirano drugam, da ne spozna niti svoje žene. Donna Francesca ga hoče s pesmijo spomniti njegove nekdanje ljubezni, a vojvoda je še vedno ne spozna in pravi, da je nikdar ni ljubil. Romualdo začne peti, Lorenzo pa prevzame njegovo pesem, a zaide v himno Satanu. Naenkrat pa se zave in kakor da bi slišal tuj glas, prekliče svoje besede s slavospevom Bogu. Tedaj se vidi, kako solnce zahaja drugič. Vitezi in dame pokleknejo. Lorenzo naznanja prihod Gospoda. Med tem časom je norec Ecco zažgal grad. Oslepelega in ožganega priženejo na oder. Lorenzo ga ščiti. Ogenj se širi. Vse se razbeži, na odru ostaneta le Ecco in Lorenzo. Med prodiranjem ognja Ecco izdihne, Lorenzo pa, prost vseh vezi, plove k svojemu Bogu. Taka je zgodba vojvode Lorenza, ki je bila njegovo vstajenje.

O muziki v „Črnih maskah“

Uvod operi tvori muzika maskeradnega značaja, ki ustvarja maskeradno razpoloženje. Takoj nato pa sledi resen del kot opomin, da bo dejanju, ki se bo pred nami odigralo, dodan moment resnosti.

Zastor se dvigne in maskerada prične. Isti motiv se prekopicava od instrumenta do instrumenta. Muzika je po večini ritmična, ostra, vmes so pleteni lirični momenti. Figurativa, s katerimi je okrašena orkestralna partitura, dajejo muziki nekaj arabesknega. Prvi nastop Cristofora tvori nekak scherzo, parkrat prekinjen od Lorenza. Višek

kaosa mas v prvem dejanju tvori koračnica, ki spominja na bakana-
nale v kabarejih. Idejni višek opere je himna satanu, koncem
prve scene.

Pevec Romualdo izčrpa v svoji ne ravno veliki partiji ves te-
norski obseg v vsej dinamiki.

V drugi sliki leži v muziki teža misli, ki je v tekstu.

Drugo dejanje ima dosti elementov iz moderne plesne muzike.
Ritmično redke je v literaturi stavek kakor je hitri petosminski v
tretji sliki. Poleg večne maše za umrlim Lorenzom, se v katedrali
odigravajo lirični poslovilni prizori kmetov in *donne Francesce*,
ter brutalen nastop pijanih služabnikov. Tudi tukaj se menjata ostri
in lirični moment.

Prehod k peti sliki je zopet lažjega značaja, ker pelje v navi-
dežno maskerado, ki jo pred Lorenzom markira dvorno osobje.
Kakor lahen mrak pada muzika na naše membrane, le Lorenzo jo
na koncu zopet dvigne s himno Bogu. Nevidni glasovi blagoslavljajo
Lorenza in zastor pade.

ČRNE MASKE.

Opera v petih slikah. Po drami L. Andrejeva. Uglasbil Marij Kogoj.

Dirigent: M. Polič.

Režiser: B. Krivecki.

Osebe:

Lorenzo, vojvoda di Spadaro	R. Primčič	Rdeča maska	M. Štagljar- Kogejeva
Donna Francesca, žena vojvode Lorenza	V. Thierry- Favčnikova	Kmetica	Š. Poličeva
Ecco, dvorni norec	J. Rus	Kmet	F. Mohorič
Cristoforo, vinski upra- vitelj	J. Betetto	Lepa Maska	V. Majdičeva
Petruccio, upravitelj gradu	J. Povhè	Nova Maska	N. Španova
Romualdo, pevec	L. Kovač	Pajk	L. Drenovec
Eleonora, } dvorni dami {	V. Majdičeva	Dolgo-Sivo	B. Peček
Emilija, }	N. Španova	Kraljica	x x x
Lorenzo II.	P. Grba	Konjski hlapec	A. Ribič
		Mario } sluge {	I. Pavlič
		Pietro }	S. Magolič
		Manucci	A. Sekula

Maske, ki jih je Lorenzo povabil. Črne Maske, ki jih Lorenzo ni
povabil. Dame in gospodje iz spremstva vojvode Lorenza in njegove
soproge. Starke, muzikanti, sluge, kmetje.

Dejanje se vrši na gradu vojvode Lorenza.

Dekoracije in kostumi po načrtih prof. I. Vavpotiča.

Koreografija: P. Golovin.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Nar. gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton
Župančič. Urednik: Ciril Debevec. — Tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.